

פנינים משולחן רבנו הגאון

רבי אברהם מנחם סקל

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרסח ע"ה
בת הר"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת וילך – יום הכיפורים תש"פ

הליכה לדבר מצוה

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל (ל"א א')
הנה כתב ברבינו בחיי (פתיחה לפרשת וילך) שאם יוכל האדם לקיים ולעשות המצוה במקומו הלא השכר מרובה, אבל אם יעמוד האדם ממקומו ללכת אחריה תהיה משכרתו שלמה, לפי שבידו שכר הליכה ושכר עשיה. [וזהו שמצינו בזריזותן של ישראל שכתוב (שמות י"ב כ"ח) "וילכו ויעשו"].

וכן מצינו הכא במשה שהלך לישראל ממחנה לוויה אל מחנה ישראל לנחם אותן במיתתו ולומר להם על גדולתו של יהושע שיהיה תחתיו וימלא מקומו, ולא רצה לדבר להם כשהיו כולם מקובצים ונצבים לפניו, אבל המתין עד שהלכו איש לאהליו כדי שילך הוא אצלם.

חזינן חשיבות הענין ללכת אל המצוה. ונביא הכא מה שכתב רבינו לדון באופן שהולך אחרי רבו ללמוד תורה ביום הכיפורים.

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תרי"ג סעי' ה') דאע"פ דאסור ליכנס למים ביום הכיפורים מחמת איסור רחיצה, מכל מקום ההולך להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה, או לצרכי מצוה, יכול לעבור במים עד צוארו בין בהליכה בין בחזרה.

א. האם יתקן מהאיסור

הנה יש לעיין בהלך במים ביום הכיפורים בלא היתר, דחייב מכת מרדות, אם אחר כך ילך לרב ללמוד תורה או להקביל פניו, האם ינצל ממכת מרדות.

ולכאורה יש לומר דלא ינצל, דהנה הא דשרינן בגוויני הנ"ל, היינו משום דאמרינן דאינה רחיצה של תענוג, דהרי אינו מכוין כלל להנאת רחיצה. ואם כן יש לומר דהיינו רק כל זמן שידוע שהולך לרבו, אבל בלאו הכי הוה רחיצה של תענוג.

עניני יום הכיפורים

את פניהם, ואם הוה איסור דאורייתא היאך שרינן במקום צער. אך כתבו לדחות, דהאסור מן התורה דרחיצה הוה רק ברחיצת כל גופו, אבל התם במלך וכלה איירי ברחיצת מקצת גופו, וזה אסור רק מדרבנן, ורבנן לא גזרו במלך וכלה.

והקשה באור גדול (על המשניות, ריש פרק ח') דליתסר מן התורה גם רחיצת מקצת גופו, דהרי מכיון דרחיצת כל גופו אסור מן התורה, אם כן ליהוי רחיצת ראשו חצי שיעור רחיצה, לר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה.

א. איסור עשה

הנה מתרץ באור גדול, דבאיסור עשה ליכא חצי שיעור. אך בתוספות בשבת (צ"א ב' ד"ה כגון) כתבו דיש בזה איסור חצי שיעור.

ב. מידי דאינו אכילה

עוד מתרץ באור גדול, למה שכתב בחכם צבי (סי' פ"ו) דאיסור חצי שיעור הוה רק במידי דאכילה. אמנם איתא ברש"י בשבת (ע"ד א' ד"ה וכו' מותר לאפות) דגם במלאכות שבת אמרינן דחצי שיעור אסור מן התורה.

ג. לא מקרי רחיצה

אלא יש לומר דרק רחיצת כל גופו מקרי רחיצה, אבל רחיצת מקצת הגוף לא מקרי רחיצה כלל, ואם כן ליכא בזה איסור חצי שיעור, ודמי למעביר ב' אמות ברשות הרבים, דלא נאסר משום חצי שיעור דהעברת ד' אמות ברשות הרבים, אלא לא חשיב מלאכה כלל. [א"י. עיין בעמק

ענויים דאורייתא או דרבנן

איתא במתניתין ביומא (ע"ג ב') יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובעילת הסנדל ובתשמיש המטה. [והיינו ה' ענויים, דאכילה ושתייה חשבינן כחדא].

והנה על אכילה ושתייה חייב כרת. ובשאר הענויים, אינו חייב כרת, ודנו בפוסקים אם מיתסרו מן התורה, בתוספות (ע"ז א' ד"ה דתנן) איתנו בשם רבינו תם דהם רק מדרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא נינהו. וכך כתבו בתוספות ישנים (ע"ג ב').

אבל בר"ן (יומא א' א' בדפי הרי"ף) כתב דהוי דאורייתא, מדאמרינן בגמרא (ע"ד א') דרק אינו ענוש כרת משמע דעכ"פ אסור מן התורה דילפינן להו בגמרא מקראי, והא דשרינן למלך וכלה ובחטטין, דמסרן הכתוב לחכמים והן הקלו בהן כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג. וזהו דעת הרמב"ם (פ"א מהל' שביית עשור).

רחיצת כל גופו

כתבו בתוספות ישנים (ע"ג ב') דהענויים (חוץ מאכילה ושתייה) הוי רק איסור דרבנן, וילפו מהא דאיתא בהמשנה (שם) המלך והכלה ירחצו

ברכה, יום הכיפורים אות א'.

וכן יש לומר דכוונת המשנה ברורה בספיקא דדינא דבכהאי גוונא לא אסרינן משום דבר שיש לו מתירין.

ספק ספיקא

הנה במשנה ברורה (שם) אסיק דיש להחמיר כהסוברים דענויים אסורים אורייתא ויהא אסור גם בספק.

וצריך עיון, דהרי הוה ליה ספק ספיקא לקולא, דספק דהוה רק איסור דרבנן וספיקו לקולא, וספק דבאמת הוה צורך ושרי גם אם הוה ענויים דאורייתא.

וצריך לומר דמכל מקום חיישינן להצד שהוא דאורייתא ולא שרינן משום ספק ספיקא.

[וכעין זה במלאכת חול המועד באופן דנחלקו הפוסקים אם הוה מן התורה או מדרבנן, יש לדון מהו בספק מלאכה, האם שרינן משום ספק ספיקא].

ענויים או חצי שיעור דאכילה

הנה יש לעיין אם מחמת פיקוח נפש מוכרח לעבור על איסור יום הכיפורים, ויש לפנינו ב' אפשרויות, או לאכול חצי שיעור, או לעבור על אחד משאר הענויים, איזה מהן קיל טפי. [להסוברים דשאר ענויים אסורים מן התורה].

א. חצי שיעור קל

הנה יש לדון דחצי שיעור דאכילה חמירא, דהרי הוה חצי שיעור דחיוב כרת, משא"כ שאר ענויים שאינם אלא איסור עשה.

אמנם אינו כן, אלא איסור חצי שיעור תמיד קילא מאיסור עשה, דהא חזינן דגם באיסור דליכא בו מלקות, מכל מקום איסור חצי שיעור דידיה הוי קל, וכגון אם שותה חלב גמל משום פיקוח נפש, יצטרך לשתות פחות פחות מכשיעור, חזינן דחצי שיעור קיל גם מאיסור עשה, [וכן חצי שיעור דנבילה יהא קיל מאיסור עשה], ואם כן הכי נמי חצי שיעור קיל מאיסור רחיצה.

שוב ראיתי שכתב הגרע"א (מערכה ליומא) דחצי שיעור קיל מאיסור עשה, כמו דחזינן לענין אין איסור חל על איסור, דאיסור חייל על חצי שיעור אבל לא חייל על איסור עשה.

ב. שאר ענויים הותרו מכללם

אולי יש לדון דעדיף לעשות שאר הענויים, דקילי מכיון דהותרו מכללם שלא לעונג. וצריך תלמוד.

ג. נפקא מינה בספק אוכל

הנה לדינא אין נפקא מינה, דלדידן ענויים הוי רק ספק דאורייתא, משא"כ חצי שיעור דאכילה הוה ודאי איסור דאורייתא, ואם כן פשיטא דחצי שיעור חמיר.

אך יהא נפקא מינה גם לדידן, באופן דיש לפנינו ב' אפשרויות, או ודאי רחיצה דהוה ספק איסור דאורייתא, או ספק חצי שיעור של אוכל כגון שמשופק אם האוכל מר או מתוק, דבכהאי גוונא שניהם ספק איסור דאורייתא.

איסור סיכה ביום הכיפורים

הנה איתא בגמרא (ע"ז ב') דביום הכיפורים אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו. אבל אם היה חולה או שהיו לו חטטין בראשו, סך כדרכו ואינו חושש.

והנה איתא במשנה בשבת (ק"יא א') החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן. ומשמע מפירוש רש"י, דההיתר לסוך בשמן היינו מכיון דסכין גם שלא לרפואה הלכך לא מיחזי כרפואה. [אמנם בתוספות ישנים (יומא שם) כתב דליכא בזה גזירה דשחיקת סמנים]. מעתה תיקשי היאך שרינן ביום הכיפורים סיכה משום חטטין,

ד. טבילת מצוה והולך במים

הנה בעיקר דברי התוספות ישנים, יש לעיין מהא דשרינן טבילת מצוה ביום הכיפורים, אע"פ דהוה בכל גופו. וכן שרינן בהולך במים להקביל פני רבו. [ויש לומר דהתם בהולך במים צריך להקפיד להשאיר ראשו בחוץ להמים].

ויש ליישב דטבילה או הליכה במים אינו כלל רחיצה וזה ודאי אסור רק מדרבנן.

נפקא מינה בספק

הנה במשנה ברורה (סי' תרי"א סק"ג) מביא פלוגתא הנ"ל האם ענויים אסורים מן התורה או רק מדרבנן, וכתב דנפקא מינה בפלוגתתם לענין ספק, דאם הוה מן התורה יש להחמיר, אבל אם הוה רק מדרבנן יש להקל.

ותיקשי דגם אם אסור רק מדרבנן, מכל מקום נחמיר בספק משום דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי אפשר ליהנות גם למחר:

א. באיזה ספק איירי

הנה אם מספקינן אם המנעל עור או לא, יש לדון אם לא דמי לספק חסרון ידיעה דלא מקילינן אף בדרבנן.

אלא על כרחך איירי באופן דמסתפק אם יש לו היתר לעשות אחד מהענויים, כגון לענין סיכה וספק אם יש לו חטטין, או בחולה שאין בו סכנה, ומספקא ליה אם יועיל או לא יועיל או שמספקא ליה אם נחוץ או לא. שאם הוה איסור דאורייתא ניזיל לחומרא משא"כ אם הוה רק איסור מדרבנן.

מעתה גם אם הוה רק איסור דרבנן, מכל מקום ליתסר משום דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי יכול לסוך למחר.

ב. האם בהנ"ל חשיב אין לו מתירין

הנה מצאנו פלוגתא בדינא דדבר שאין לו מתירין, דבצ"ח (ביצה ד' א', כ"ד ב', פסחים ט' ב') כתב דבדבר שאפשר להשתמש בו גם היום וגם מחר, לא אמרינן דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי השימוש של היום אין לו מתירין, ורק במידי דאכילה שאפשר לאכול רק פעם אחת חשיב דבר שאין לו מתירין.

אמנם הגרע"א (מערכה למסכת עירובין ל"ח א' ד"ה והנה היה) אייתי לסברת הצ"ח, אך אסיק דמדברי הש"ך (סי' ק"ב סק"ח) מבואר דלא סבירא ליה הכי, אלא גם בזה אמרינן לחומרא דהוה דבר שיש לו מתירין. [נמביא הוכחת הפני יהושע מהא דחזינן דספק ביצה שנולדה ביום טוב אסור לטלטלה, מכיון דהוה דבר שיש לו מתירין, אע"פ דשימוש של היום אינו יכול להשתמש למחר].

[וכתב בנודע ביהודה (תניינא או"ח סי' ע"ד) דמתוספות בעירובין (מ"ה ב' ד"ה איבעית אימא) חזינן דלא כשיטתו, דהרי דנו דליהו דבר שיש לו מתירין, אע"פ דהנידון לענין טלטול. וראיתי מקשים על הנודע ביהודה דהתם הנידון על השתיה וממילא מיתסר משום דבר שיש לו מתירין].

מעתה בשלמא להצ"ח, הרי האי שימוש של היום אינו יכול לעשות למחר, ואם כן הוה דבר שאין לו מתירין ושרינן בספק, אמנם להחולקים על הצ"ח (הגרע"א הנ"ל) דגם בטלטול מוקצה אסרינן משום דבר שיש לו מתירין ולא רק במידי דאכילה, והיינו דגם בדברים שאפשר היום ומחר מיתסר משום יש לו מתירין, אם כן תיקשי כהנ"ל שגם אם ענויים הם רק מדרבנן עדיין אסורים מספק.

ג. ספק דבלא זה יכאב לו

וכי תימא דכיון דמסופק אם צריך לו ובלא זה אולי יכאב לו, בכהאי גוונא חשיבא אין לו מתירין.

אך צריך עיון אם נימא הכי, דהרי דמי לגוונא שאם לא יאכל הספק ביצה שנולדה ביום טוב, יכאב לו, דבכהאי גוונא לא נתיר משום דבר שיש לו מתירין, אלא שרינן רק במאכל המתקלקל.

ד. אין לו מים למחר

אלא העירוני דמשכחת לן דינא דהמשנה ברורה בדבר המתקלקל, כגון באופן שמחר לא יוכל לרחוץ שהמים יתקלקלו ואין לו עוד מים לצורך מחר, ואם כן הוה דבר שאין לו מתירין ושרינן בספק דרבנן.

ד. נדה מערמת וטובלת בבגדיה

הנה אמרינן (ביצה י"ח א') נדה מערמת וטובלת בבגדיה כדי לטהר הבגדים שלה, ופירש רש"י דאע"פ דאין לטבול בגדים בשבת משום מתקן, מכל מקום הכא נראה כטובלת לצורך עצמה ולא לטבול הבגדים, וטבילת עצמה הא מותר משום דנראה כמיקר.

והקשו תוספות בשבת (ק"י א' ד"ה הא) דיהיה אסור לטבול עם בגדיה מחמת גזירה דאית לדידי סחיטה. ותיצרו דמכיון דהוה במקום מצוה דטבילה אם כן לא גזרינן [עיי' שם].

והקשה באבני נזר (ח"מ סי' ע"ב) קושיא נפלאה, היאך שרינן שתטבול בבגדיה משום דנראה כטובלת לצורך עצמה ואז נראה כמיקר, הרי מוכח דלהטביל הבגדים מתכוונת, דאי לטבילת עצמה לבד היתה אסורה לטבול בבגדיה מחמת גזירה דסחיטה. [אמנם תוספות בביצה (שם ד"ה מערמת) תירצו באופן אחר, דזה דרך טינוף. ולדבריהם לא קשה].

והנה הדבר נודע דהגאון מאוסטרובצה השיב להגאון אבני נזר (הובא באבני נזר שם, ובמאיר עיני חכמים ח"א אות ט' סי' נ') דלדעת הכסף משנה (סוף פ"ו מהל' אבות הטומאה) דנטהר רק כשיוצא מהמקוה, אם כן הכא מוציאה תחילה הבגדים והם טהורים, ונהי דנטמאים שנית מגופה שהיא עדיין במקוה, מכל מקום בנטמא ביום טוב גופיה מותר לטבול ויטבלם שנית. מעתה מיישב הקושיא, דאף שניכר בשעה שטובלת עם בגדיה דלטבילת מצוה היא, מכל מקום מותר, דאינה מתקנת הבגדים כלום דהרי חוזרים ונטמאים מן האדם. [ועי' באבני נזר (שם) מה שכתב על דבריו].

כמה הערות קצרות בעניינים

א. ב' כוונות

הנה יש לעיין בסיכה שמכיון גם לא לתענוג וגם לתענוג, כגון שיש לו חטטים אך גם בלי החטטים היה סך. וכן יש לדון כעין זה ברחיצה. והנה לכאורה שרי, דהא חזינן (משנה ע"ג ב') דכלה רוחצת פניה, ואטו לא איירי שאם לא היתה כלה היתה רוחצת. ועיין.

אמנם בהלכות לשון הרע מצאנו לא כך, דאם יש לו שתי כוונות, גם לשנאה לאחר וגם להצלת השני, יש לדייק מהחפץ חיים (ח"ב כלל ט' סע' ב' פרט ג') לחומר, ואין לספר אלא צריך לכופ עצמו שלא לשונאה. [והעירו דהרי יש שם גם חובה לאפרושי מאיסורא וכן השבת אבידה, ולכאורה שמעינן דכל שדעתו משום שנאה או שמחה לאיד לא עבדינן. וצריך תלמוד].

ב. נעילה הסדל כששוכב על מטתו

הנה מסתפקנא בנעילת הסנדל כשאינו הולך אלא שוכב על מטתו, האם מיתסר ביום כיפור, ולא מצאתי גלוי. והעירוני לעיין באשל אברהם להגאון מבוטשאטש. [א"ה. עיין שם בסי' תרי"ג דין דאסור נעילת הסנדל רק בהילוך ד' אמות].

ג. האם האיסור גם עליו וגם עליה

לפינן ביומא דמניעת עונה הוה ענוי. והנה לפי זה האי איסור הוה בין עליו ובין עליה.

וכי תימא למאי נפקא מינה, דכיון דהוה מוזהר ממילא אסירא מחמתו. יש לומר דנפקא מינה אם היא קיבלת תוספת יום הכיפורים, דמיתסרא בכל ענויים, והוא לא קיבל, דכאן יהא האיסור רק מחמתה, דלדידה שרי ולדידה מיתסר. וכן בהיפוך.

ודע דבכל הני גווני כיון דחד מיתסר ממילא גם השני עובר בלפני עוור. ויש לעיין לפי זה כמה מכת מרדות יקבל כל אחד, מי אמרינן דילקא שנים, כיון דעובר גם על איסור יום הכיפורים, וגם על איסור דלפני עוור, או דילמא נימא דלא מחייבין מכת מרדות ב' פעמים על מעשה אחד. וכן לכאורה משמע פשטא דמילתא. וצריך תלמוד.

אסור להצטנן בטיט לח

הנה אמרינן (יומא ע"ח א', שולחן ערוך סי' תרי"ג סע' ט', משנה ברורה שם כ"ג) דביום הכיפורים אסור להצטנן בטיט לח, אם הוא טופח על מנת להטפיה. ולא דוקא להצטנן בידיים, אלא אפילו לישב על הטיט.

נהי דאיסור סיכה ליכא אבל לכאורה מיתסר משום רפואה, דהרי בשלמא בשבת אפשר לומר דלא מיחזי כרפואה אלא כסיכה בעלמא, אמנם ביום הכיפורים היאך נימא הכי, הרי איכא איסור סיכה ביום הכיפורים ושרינן רק דרך רפואה ואם כן מיחזי דהוה לרפואה. וכך הקשה ברש"י (יומא שם).

א. מכל מקום שרינן

הנה צריך לתרץ דכיון דבכל השנה כולה לא מיחזי כרפואה, גם ביום הכיפורים שרינן. תו יש לדון לתרץ, דלא שרינן אלא משום הואיל וכדלקמן.

ב. טובלת בשבת ומברכת

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' שכ"ג סע' ז') דיש אוסרים בשבת להטביל כלי חדש הטעון טבילה. ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה, ולא מיחזי כמתקן, דהרי לא נראה שעושה לשם טבילה אלא כוונתו לשאוב מים.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ל"ו) דאינו מברך, דהרי אם יברך אז יהא נראה כטבילה.

והקשו באבני מלואים (תשובות סי' י"ב) ובישועות יעקב (שם סק"ה) הא חזינן (ביצה י"ח א') דאשה טובלת בשבת, וטעמא משום דלא מיחזי כמתקן אלא נראה כמיקר, והרי מברכת על טבילתה, ואם נימא כהנ"ל, הרי מוכח מהברכה שעושה לשם מצוות טבילה. [ובמשנה ברורה (ביאור הלכה סי' שכ"ג סע' ז') דן עוד, מטבילת גרים דשרינן אף כשיש ברכה].

ומיישב בספר בני ציון (סי' כ"ז) דהרי מבואר (ביצה י"ח א') דשרינן לטבול ביום הכיפורים לצורך מצוות טבילה, ואע"פ דנראה כמתקן דהרי לא נראה כמיקר מכיון דאסור ליכנס למים ביום הכיפורים, מכל מקום אמרינן הואיל ומותר בשבת מותר גם ביום הכיפורים.

מעתה ביום הכיפורים יכול לברך, דהרי כל היתר ביום הכיפורים רק מחמת המצוה, ואם כן גם ביום הכיפורים שחל בשבת, ואם כן מעתה נימא הואיל שיכול לברך בשבת שהוא יום הכיפורים יכול גם לברך בכל שבת.

מעתה מיושב קושיין הנ"ל מסיכה ביום הכיפורים, דאע"פ דנימא דלא כתירוץ הראשון, ובאמת מיחזי כרפואה, מכל מקום הואיל דמותר סיכה בשבת משום דלא מיחזי לרפואה, מותר נמי ביום הכיפורים. וכך תירץ ברש"י.

ג. שותה אניגרונ בשבת

הנה אמרינן בברכות (ל"ו א') דאניגרונן (מין מאכל מירק שנותנים לתוכו שמן) הירק עיקר ומברך בורא פרי האדמה, אלא אם כן כוונתו לרפואה כגון בחושש בגרונו, דאז השמן עיקר.

והנה אמרינן בגמרא (שם) דיכול לשתות אניגרונן גם בשבת לצורך רפואה, מכיון דאינו ניכר ששותהו לרפואה, [רק שלא ישנה בתוך גרונו], ומברך עליו בורא פרי העץ, דכיון דצריך השמן לרפואה אם כן השמן עיקר.

ותיקשי נמי היאך שרי לאוכלו בשבת, דאין לומר דאינו ניכר דשותהו לרפואה, דהרי מכיון דמברך בורא פרי העץ ולא בורא פרי האדמה, אם כן ניכר דשותהו לצורך רפואה.

והשתא לפום דרך הבני ציון, יש לומר דדוקא בהך דטבילת כלים קאמר המגן אברהם דיכול לברך ולא בשאר מילי. ואם כן תיקשי כהנ"ל. [א"ה. אמנם לתירוץ הראשון הנ"ל, אולי גם הכא נימא דמכיון דברך כלל שתיית אניגרונן אינו נראה כרפואה, אם כן אע"פ שמברך בורא פרי העץ מכל מקום שרינן. ועיין].

שוב העירוני דבראש יוסף (ברכות ל"ח א') הקשה כן, ותירץ דאירי שאוכל האניגרונן באמצע סעודה, דאז אינו מברך עליו מכיון דהוה דברים הבאים מחמת הסעודה.

[ויש לעיין הא כיון דהוה לרפואה, אם כן לא הוה מחמת הסעודה, נויש לעיין לענין השותה בתוך הסעודה באופן דגם בלא הסעודה היה שותה], ואולי האי אניגרונן איירי שנהי שהעיקר הוא השמן, אבל את המי סילקא ניחא ליה בסעודה דוקא. וצריך עיון אם שייך כן].

עוד תירצו, דאירי שבירך בורא פרי העץ על מילתא אחריתא. וצריך לומר דאירי שבירך גם בורא פרי האדמה על מילתא אחריתא, דאם לא כן יהא מוכח מדלא מברך על האניגרונן בורא פרי האדמה.

ד"ה במנחה) דטעמא דקוראין פרשת עריות ביום הכיפורים דכיון דהנשים מקושטות בשביל כבוד היום לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו בהן.

אך יש ליישב בפשיטות, דהרי בזמן המשנה היו רואים זה את זה, ומשום הכי שרינן לכלה לרחוץ, והלכך נמי קרינן פרשת עריות, משא"כ בזמן הזה אין רואין זה את זה, ואם כן לא שרינן לכלה, ומכל מקום תקנתא דקריאת התורה כדקיימא קיימא.

לא תאכילום

איתא בגמרא (ע"ג ב') דשרינן לרחוץ ולסוך קטן אע"פ דהוה לתענוג.
והקשה בר"ן (א' א' בדפי הרי"ף) הרי איכא לאו דלא תאכילום, שאסור מדאורייתא לתת איסור לקטן. והרי לא איירי הכא שיש היתר דפיקוח נפש.

א. תליא אם מדרבנן או מדאורייתא

הנה כתב בר"ן דבשלמא אי הוה איסור דרבנן, הרי כל שהוא לצרכו של תינוק מאכילין אותו איסור מדרבנן ואפילו בידיים, אע"פ שהגיע לחינוך [כדמוכח בנדה מ"ו ב'], אלא אי אמרת דאיסורי דאורייתא נינהו היכי שרי.

ב. להאכיל יותר מצרכו

הנה בר"ן הקשה משאר ענויים, ויש לשאול עוד, מענוי דאכילה היאך להרי"ן מאכילין לקטן יותר מצרכו, הא הוה ליה לא תאכילום. ונצטרך לומר דבאמת לא שרינן. וזה צריך תלמוד. ועיין במנחת חינוך (מצוה ש"ג) שכתב דבאמת אין להאכיל.

[וזה לשון המנחת חינוך, נראה לי אף בקטן גמור תיכף ממש בשעה שנוולד אסור להאכילו רק הצריך לו, אבל לא יותר, אך בקטן כזה אי אפשר לצמצם, אבל קטן פחות מכן ח"י אף דאין מענין אותו, מכל מקום בידיים אסור להאכילו אם אכל היום ויכול לסבול אסור להאכילו בידיים כנ"ל ברור].

ג. אם יכול לאכול בעצמו

תו יש לעיין אף בכדי צרכו, אם יכול לאכול בעצמו היאך שרינן להאכילו.
 ואולי נימא דלא אמרינן שהותר איסור לא תאכילום משום פיקוח נפש, אלא באמת כאשר מותר משום פיקוח נפש ליכא כלל איסור דלא תאכילום. [א"ה. דהרי מצווין לא להאכיל להקטן איסור ולא היתירא].

תוספת יום הכיפורים

הנה אסור בהחמשה ענויים גם בתוספת יום הכיפורים, כדחינן (ביאור הלכה ס"י תרי"ד סע' ב', משנה ברורה ס"י תרכ"ד ס"ק ג') דבקיבל תוספת יום הכיפורים חייב לפשוט נעליו, חזינן דדין תוספת נאמר גם על דברים שאין בהם חיוב כרת.

א. פרי מגדים מסתפק לענין שבייתת בהמתו

הנה בפרי מגדים (ס"י רס"ו משבצות זהב סק"ו) נסתפק בקיבל תוספת שבת, אם צריך למנוע את בהמתו מלעבוד. וכן לענין איסור מחמר גם בבהמת חבירו.

והנה הכא חזינן דתוספת יום הכיפורים הוה גם למילי דאינן בכרת.

ב. ספיקו רק לענין דיני דאורייתא

אבל באמת הרי פשוט דבתוספת שבת ויום טוב אסור לטלטל מוקצה, וכן אסור בשאר השבותים. הלכך יש לומר דכל הספק דהפרי מגדים הוה רק לענין דיני דאורייתא. ואם כן לא קשה מיום הכיפורים, [דהרי איכא קמאי דסברי דענויים רק מדרבנן].

ג. רק על איסורי גופו

עוד יש לומר דסבירא ליה לפרי מגדים דתוספת נאמרה רק על איסורי גופו ולא על איסורי בהמתו.

והטעם, דכיון שיש בו טופח על מנת להטפח עובר הלחלוחית לגופו ומתענג בו.

ויש לשאול מהו היכא דיש טיט, ומסופק אם הוה טופח על מנת להטפח, ואינו מתכוין ליהנות מלחלוחית.

א. מספק אסור

הנה בפשוטו בספק אסור, להטוברים דהוה איסור דאורייתא. וגם אם הוה איסור דרבנן נמי אסור, דהוה הוה דבר שיש לו מתירין. אך אם יתייבש עד למחר לא הוה דבר שיש לו מתירין.

ב. דבר שאינו מתכוין

אך יש לדון שיהא מותר בספק מפאת דהוה דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה, אלא דתליא בדין פסיק רישיה לשעבר, דדעת הטי"ז (ס"י ש"י סק"ג) לקולא, ודעת הגר"א (גליון יו"ד ס"י פ"ז סעיף ו') לחומרא.

ג. האיסור בהיותו רחוץ

אבל יש לדון דגם להטי"ז אסור בספק, דאין כאן היתר דדבר שאינו מתכוין, דהאיסור אינו בפעולת הרחיצה אלא הוה איסור על האדם שלא יהא רחוץ, ואם כן יש לחוש שמא יהא רחוץ. [כעין זה יש לדון אם כונתו בשייבה לא לצנן עצמו אלא דאינו רוצה לישיב על הקרקע, והטינא גבוה יותר והוה ליה ככסא].

ואשכחן כעין זה בחלקת יואב (ח"א ס"י ו') שכתב דלהרמב"ן (ע"ה"ת ויקרא ו' ו') דסבירא ליה דקרא דאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, הוה לא רק איסור על הגברא שלא יכבה, אלא חייב גם לדאוג שהאש תהיה ולא יכבה על ידי הרוח, אם כן בזורק מים ואינו מכויין לכבות, יהא אסור, דמה מהני הא דהוה דבר שאינו מתכוון, הרי סוף סוף יש לחוש שהאש תיכבה.

והכי נמי לענין רחיצה דהאיסור הוה בהיותו רחוץ אם כן דמי להא דמזבח. משא"כ בהא דהטי"ז דאיירי באיסור על הגברא.

ד. מהו לדבר מצוה

יש לעיין עוד בהאי איסור להצטן בטיט לח, דהנה לדבר מצוה שרינן לילך במים, כגון ללמוד וכן לשמור פירות, והשתא יש לעיין בכהאי גוונא דרצונו לישב על הטינא לצורך לדבר מצוה, כגון שיוכל לכוין בתפילה או לשמור פירות, מי מדמינן להולך במים, והא לדבר מצוה שרינן, או דילמא לא הכל בחדא מחתא מחתינהו.

המלך והכלה ירחצו פניהם

הנה איתא במשנה (ע"ג ב') דלר' אליעזר המלך והכלה ויולדת מותרים לרחוץ את פניהם ביום הכיפורים. אבל לחכמים פליגי.

א. לר"ן הלכה כר' אליעזר

הנה לענין הלכה, כתב בר"ן (א' א' בדפי הרי"ף) דסבירא ליה לר"י הזקן דהלכה כחכמים, ומיבעיא ליה אם חכמים פליגי ואסרו בכולהו, או דילמא אסרו רק ביולדת.

אבל בר"ן כתב דהלכה כר' אליעזר, מדדנו בגמרא (שם ע"ה ב') אמוראי אליבא דר' אליעזר, והלכך גם ביולדת שרי, והכי קיימא לן.

ב. מלך ביפיו תחזינה עיניו

הנה טעמא דמלך אמרינן בגמרא (ע"ה ב') משום דכתיב "מלך ביפיו תחזינה עיניו". ושאלו הא גם לגבי חתן איכא חתן איכא הא דמלך ביפיו תחזינה עיניו. וצריך לומר דמכל מקום לא על מנת דלישרי רחיצה.

ג. היתר של כלה אינו בזמן הזה

הנה טעמא דכלה אמרינן בגמרא (שם) כדי שלא תתגנה על בעלה עד שלשים יום.

וכתב בחיי אדם (כלל קמ"ה סע' ט"ו, ומובא במשנה ברורה ס"י תרי"ג ס"ק כ"ו) דנראה שזה היה רק בזמניהם שלא היו בבית הכנסת כל היום, אבל בזמן הזה שנמצאים כל הזמן בבית הכנסת ואינו רואה אותה כל היום, לא שמעתי שנוהגין בזה היתר.

וראיתי מקשים על החיי אדם, ממה שכתבו תוספות במגילה (ל"א א' ו')

נא לתרום להדפסת הגליון
 סוקולוב 17 דירה 7 בני ברק
 L5703949@gmail.com

הגליון הבאה י"צ לאור בס"ד
 לראות חג הסוכות הבעל"ט

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.